

אברבנאל⁽¹⁰⁾. במקומות אחדים מביא הוא ידיעות שמקורן בדברי בעל מאור עיניים, כמובן מבלי לצייןנו בשם⁽¹²⁾ (ועל זה עוד נדון להלן).

מבין מפרשי המקרא ההלניסטים מביא מדברי "פילון היהודי", אך במקום אחד⁽¹³⁾.

אין הוא נותן דעתו למפרשים והוגים נוצרים אלא מעט, הוא מביא מדברי אבסיביוס בספרו "פריפריזיוני" (Praeparatio Evangelica) בשני מקומות⁽¹⁴⁾, כי מביא הוא מה"קרוניקי דיואן דאינגלסה"⁽¹⁵⁾ ו"מפרש נוצרי" אנונימי⁽¹⁶⁾. גדליה מייחד דיון ארוך יחסית לעבודת בית המקדש וצורתו⁽¹⁷⁾ בהשענו על משנה תורה לרמב"ם⁽¹⁸⁾ ושבת יהודה⁽¹⁹⁾.

בעניינים הקשורים לכתובולוגיה נשען הרבה על היוחסין ועל סדר עולם רבה וסדר עולם זוטא⁽²⁰⁾, אולם רק לעתים מציינם בשם, דרך משל:

סך כל אלה השנים מבריאאת העולם עד יציאת מצרים עולה ב' אלפים תמח.
כל אלה החשבונות ועניינם שכתבתי עד הנה תמצאם בסדר עולם רבה וזוטא (יד, א)⁽²¹⁾.

ב. תקופת הבית השני ותנאים

בתקופת הבית השני כבתקופת המקרא עשה גדליה שמוש רב בספרות התלמודית, המדרשית והזוהר, אך יותר מזאת הוא עשה שמוש בספר מאור עיניים של בן דורו עזריה-מן האדומים (דה רוסי) המוקדש רובו ככולו לדיונים מעמיקים ומקיפים בסוגיות רבות מתחום היישוב היהודית ותרבותה בתקופת הבית השני. עזריה מעלה על נס את המאורעות והתופעות המרכזיים בתקופה זו, מלחמות החשמונאים ומדינתם, בית המקדש והדרו, התסיסות החברתיות, המרד הגדול, החרבן, הפורענויות שנתכו על יהודי מצרים, ועוד. הוא מבליט גם את התמורות בחיי הרוח בתקופה זו. תוך שימת לב מירבית לתרגומי המקרא, ובכלל זה תרגום השבעים. הוא אף תרגם לעברית את אגרת אריסטאס שבה נשחמרה מסורת הרקע לתרגום זה.

את חבורו הוא ערך תוך הסתמכות מרובה על המקורות העבריים והשוואתם למקורות כלליים רבים ומגוונים, מביא הוא מדבריהם של סופרים הלניסטים ורומיים, תיאולוגים והוגי דעות נוצריים, תוך התבססות על הספרות החיצונית וההיסטוריוגרפית; כגון: פילון בחיבוריו השונים ויוסיפון.

במקומות רבים מותח הוא ביקורת קשה נגד מוסכמות מקובלות במסורת היהודית, בנסותו לערער על הרבה מיסודות תפישת עולמם של חז"ל שהיו מקובלות בישראל מדור לדור. הוא מעלה כמה נקודות מרכזיות בדברי חז"ל שאינן עולות בקנה אחד עם התפישות המדעיות המקובלות בזמנו⁽¹⁾. הוא מצביע על העובדה שחכמי התלמוד לא הקפידו בכלל על מוקדם ומאוחר, מעשים שנרחשו בימי בית ראשון מעורבים בתלמוד לעתים עם פרטים טרגיים מימי טיטוס. הוא מעביר תחת שבט בקורתו את מנין השנים המקובל לבריאת העולם, ומגיע למסקנה נועזת ביותר באותם ימים, שאין כל יסוד ממשי למנין השנים לבריאת המקובל, שכן מן הנמנע הוא לחשב ללא טעות את שלשלת הדורות מאדם הראשון ואילך⁽²⁾. הוא אינו נרתע מלשלח בליסטראות בדרושים ואגדות חז"ל, ומגיע למסקנה שהרבה מהם אינם אלא השאלות פיוטיות ותפארת המליצה שאין להתייחס עליהם בכובד ראש, ואין לקבל הדברים כפשוטם⁽³⁾. הוא דרך משל מבטל כל אחיזה מציאותית באגדת היתוש שנכנס בחוטמו של טיטוס⁽⁴⁾. הוא מציין שם את עיקר תפישתו להבנת אגדות חז"ל שלא ערבה לחיכם של שלומי אמוני ישראל.

אף כי ההערצה הגדולה לחכמה האנושית היתה נחלת רבים מבין משכילי היהודים בתקופת הריניסאנס שדחפה אותם לצורות מחקר חופשיות שלא אחת העמדו תוצאותיהן בנגוד למסורת, אך הבטוי הדרסטי ביותר לפגיעה במסורת ישראל מהווים דבריו של עזריה, שהרחיק לכת הרבה מעבר לקודמיו ולחכמי דורו. משום כך גישה זו קוממה נגדו את נאמני המסורת היהודית באיטליה ובראשם חברו וידידו רבה של מנטובה ר' משה בן אברהם פרובנצאלו⁽⁵⁾. על מבקריו הקשים נמנו גם חכמי צפת ובראשם ר' יוסף קארו⁽⁶⁾ ומאוחר יותר גם המהר"ל מפראג⁽⁷⁾.

גדליה שאב מלוא חופניים מדברי עזריה. אולם כדרכו בקיצור ובחמציות, ואין הוא מזכירו אף לא פעם אחת, כיון שחשש פן יגונה, ואולי אף יגודה על ידי מבקרי עזריה⁽⁸⁾. כבר צונץ⁽⁹⁾ מוציא על גדליה את מלוא קצפו בשל הבאת דברי עזריה שלא בשם אומרם, ואינו שם רסן בלשונו הבוטה. "ראש הגנבים ר' גדליה בעל השלשלת ונמצא במחתרת בית ר' עזריה וזרחה עליו שמשו". צונץ אף מוטר רשימה של עניינים שהעחקו ע"י גדליה מדברי עזריה. רשימה זו חלקית, ואינה כוללת אלא מקצת מן הדברים שנלקחו מדברי עזריה. גדליה מביא לעתים את דברי עזריה ממש כלשונם, ולא זו בלבד, מציין את המקורות שעליהם נסמך עזריה כאילו הוא עצמו הסתמך עליהם. יתר על כן, מיהס לעצמו ידיעות ושמועות שהובאו ע"י עזריה.

נעמוד על שתי דוגמאות אופייניות לדרך כתיבתו זו.

א. אודות ספרו של הפילוסוף היהודי הלניסטי אריסטובולוס, שאותו הקדיש לתלמי פילומטור שנמצא בספריית פירנצי.

<u>מה"פ</u>	<u>מאור עיניים</u>
ועדין נמצא לפי מה ששמעתי בליברריאה שפירינצה היום חבור א' שעשה זה אריסטובולוס על תורת משה והוא ק' פרקים וחברו על שם זה טולומיאן ושלחו אליו במתנ' (קד, ב)	מה שמצאתי בספר סופלימינטו קרוניקארום כי אריסטובולו הנזכר כתב לתלמי ההוא חבור כולל ק' פרקים על תורת משה, ושמעתי המצא ממנו חבור גדול בלשון יון בליברריאה הנפלאה אשר בעיר פיורנצה (10).

ב. אודות השאלה האם תרגום יהונתן בן עוזיאל זהה לתרגום ירושלמי.

<u>מה"פ</u>	<u>מאור עיניים</u>
ובדורנו זה נמצא א' מהם שלם וכתוב בסופו שהוא תרגום יונתן בן עוזיאל על התורה והוא בעיר ריין (11) ביד בני פואה, ואחר כמוהו במנטוה ביד בני קסיס, אמת שכתוב בסופו שהוא תרגום ירושלמי (כח, א).	כי ראיתי שני תרגומים של מים על התורה כלה דומיא מלה במלה, האחד ביד הנשיאים בני פואה מריין, וכתוב בשוליו שהוא תרגום יונתן ב"ע, והאחד ביד הר"ר שמואל קסיס במנטוה ובשוליו יכנהו תרגום ירושלמי (12).

כל אימת שמביא גדליה את יוספוס בלשוננו "יוסיפון" (13), מקור דבריו הוא מאור עיניים. עזריה נהג לכנות את יוספוס "יוסיפון לרומיים" (14) ואת היוסיפון "יוסיפון ליהודים" או "לעבריים" (15).

ספק גדול אם הכיר גדליה את כתביו של יוספוס. נראה כי בקרב שכבת המשכילים היהודים באיטליה בחקופת הריניסאנס לא רווח השמוש ביוספוס, וכנראה היו לכך שני גורמים:

האחד, בחברה הנוצרית ששמרה את חיבוריו בהעחקות מרובות בלשונות היוונית והלטינית, היתה מודעות רבה למדי לחיבוריו ששמשו מקור נאמן לתקופת הבית השני -

חקופה שגלו בה התעניינות מרובה לשם הבנת ראשיתה של הנצרות, וחיבורי יוספוס צוטטו לא מעט בחיבורים היסטוריוגרפיים נוצריים החל מן המאה ה-2 לספירה⁽¹⁶⁾. אולם במאות ה-15 וה-16 ניכר שמוש מועט בחיבוריו⁽¹⁷⁾, וכנראה תופעה זו השפיעה לא במעט גם בחברה היהודית. גורם שני שהוא בודאי המכריע, לספרי יוספוס המשמשים מקור לתולדות היהודים בחקופת בית שני נמצא תחליף, אותה יצירה היסטוריוגרפית אנונימית מן המאה ה-10 - היוסיפון שבאותה עת חשבוהו לנוסח העברי של ספרי יוספוס (ר' להלן), שאכן מבוסס הוא במדה מרובה על ספריו. היוסיפון זכה לתפוצה רבה כבר בראשית המאה ה-16, שכבר נודע בשתי מהדורות דפוס בראשית אותה מאה⁽¹⁸⁾. לפיכך מי שבקש להכיר את חקופת בית שני לא נזקק להסריח עצמו בטכסטים יווניים או לטיניים, שלא כל משכיל איטלקי שלט בשפות אלו, ביחוד לא ביוונית⁽¹⁹⁾, ומצא מבוקשו בטכסט עברי קל ומרחק. למעשה יודעים אנו על משכילים יהודים אחדים בחקופת הריניסאנס שעשו שמוש ביוספוסור' יצחק אברבנאל⁽²⁰⁾, ועזריה. אחד מספרי יוספוס - נגד אפיון זכה לתרגום עברי אנונימי ויצא לאור ע"י שמואל שולם כנספח לספר יוחסין במהדורת קושטאנטינה שכ"ו, שאף מזכירו בהערותיו ליוחסין^(20א). גם אם לא הכיר גדליה את כתבי יוספוס, הוא שמע עליו וידע אף מעט על תולדותיו. בימי רבן יוחנן בן זכאי שהיה כמו שנת ג' אלפים תתכח ות"כ לבנין הבית וק"פ לראשית מלכות הקסרים ברומה והוא שנת החרבן על ידי סיטוס נמצאו פילוסופים רבים ברומה ומקומות אחרים ובתוכם יוסף בן גריון חכם ועלוסוף שכתב דברי הימים הנגלים לכל האומות ואומרים וקרוניקי שהיה נאהב מאד מזקני עצה רומה ושכתבוהו בספרי המיוחסים זקניט שברומה וכדורו ממשפחת פלימיניאה ושם היה טו שנים (קז, ב).

בדבריו משולבות שתי מסורות, מסורת עברית ומסורת נוצרית. במסורת העברית שרווחה בזמנו זוהה מחבר היוסיפון המסתתר תחת השם "יוסף בן גריון הכהן" עם יוסף בן מתתיהו (יוספוס) שחי בזמן חורבן הבית השני. לדעת המחזיקים במסורת זו חבר יוספוס יצירה היסטוריוגרפית על מלחמות היהודים בחקופת בית שני בנוסח יווני, וחבור מקביל לבני עמו בנוסח עברי, כך סבורים היו בין השאר ר' יצחק אברבנאל⁽²¹⁾ ועזריה⁽²²⁾, ומשום כך כינה זה האחרון את יוספוס "יוסיפון לרומיים" ואת היוסיפון "יוסיפון ליהודים" או "לעבריים", עם זאת הבחין עזריה בזיופם של קטעים לא מועטים בנוסח העברי⁽²³⁾.

המסורת הנוצרים שמקורה ב"קרוניקי" יודעת לספר על מעמדו הנכבד של

יוספוס, לו זכה בשבתו ברומא אחר החרבן. באוטוביוגרפיה שלו "חיי יוסף"

למדים אנו שהוא הסתופף בחצרו של הקיסר אספסיאנוס וזכה למעמד נכבד: "בבואנו

לרומי הרבה אספסיאנוס להטות לי חסד כי נתן לי מקום לשבת בבית אשר בו גר טרם

היה לשליט וכבדני בזכות אזרח רומי"⁽²⁴⁾. מקובל שהחואר פלביוס (Flavius)

נוסף ליוספוס ע"י הקיסר אספסיאנוס מיסד השושלת הפלאבית, ועובדה זו נרמזת

בדברי גדליה "וכתרוהו ממשפחת פלימיניאה", שם המשפחה נשתבש אצל גדליה או

במקורו, לפי דברי גדליה הוא חי ברומי "סו שנים". אולם מדבריו למדים אנו שהוא

חי עדיין בשנת 100 לספירה,⁽²⁵⁾ לפחות שלשים שנה לאחר החרבן. גדליה שלבטח

הכיר את היוסיפון מביא מדבריו על פי דברי עזריה, ואין הוא מביאו מכלי ראשון,

אלא במקרה אחד, בתאור עלילות אלכסנדר מוקדון⁽²⁶⁾. יתכן שגדליה לא רצה להסתמך

עליו אלא במקום שעזריה נשען על דבריו, וזאת אולי בעקבות התרשמותו של גדליה

מדברי עזריה על רבוי הזיופים שבחבור זה (כפי שראינו לעיל), ואולי אף התרשם

מדברי אברהם זכות המזהיר ומתריע מפני הסתמכות עליו "ועוד שסומכין כלם על

יוסף ן' גוריון הכהן אע"פ שגם אני איני סומך עליו, וכי גם הוא מדבר גוזמות

ולשון מדברת גדולות ועושה חשבונות שאינם באים כפשטי התורה"⁽²⁷⁾.

ישנם מקרים שעזריה וגדליה מוטרדים ידיעות זהות כאשר שניהם מסתמכים

על אותו מקור, פעמים שעזריה מסתפק בדיון מצומצם, ולעתים אף ברמז תוך כדי

הפניה למקור. וגדליה לעומתו, דן בהרחבה באותו ענין, ואף מצטט את המקור מלה

במלה.

נסתפק בארבע דוגמאות:

א. בדבר זיקתו של פיתגוראס לתורת משה⁽²⁸⁾. בעוד שעזריה מביא את דברי

אבסיכיוס בענין זה מכלי שני, מדברי "ויויס" (Iohannes Ludovicus Vives)⁽²⁹⁾,

מביא גדליה את הדברים ישירות מדברי אבסיכיוס.

שה"ק

פיטגורה הפלוסוף הגדול...

וראיתי בספר הפרפרציאני סימן

פ"ב שלמד מהפלוסופים יהודים

הנקראים ברקומני שגלו מירושלם

מאור עיניים

ויויס מפרש עיר אבנוסטינו ספר ח, פרק

יא שכתב וז"ל אובסיביאו הקטרי זכר

שארסטובולו היהודי כתב לתלמי

פילומיטורה בספרו הראשון כי אפלטון

שה"ק

מאור עיניים

ללכת לבבל ומצרים. ודע כי	בדברים הרבה אחז דרך תורתנו...
הפלוסופים קדמונים מהאומות	שהתבונן בהרבה מפרטיה מאשר ספרי
קראו היהודים בלשון ברקומני	משה... כמו שעשה ג"כ הפילוסוף
ולפעמים ברברי (ק, ב - קא, א).	פיטאגורה עכ"ד ⁽³⁰⁾ .

ב. על זיקתו של אריסטו ליהדות מביא גדליה תמצית דברי עזריה המזכיר בתחילת דבריו מקצת מסורות על דברי יהדותו של אריסטו. גדליה מוסיף מסורות ובין השאר מביא ציטטה מדברי ר' אברהם ביבאג' בספרו דרך אמונה⁽³¹⁾ שאותו מזכיר עזריה⁽³²⁾.

ג. על מתרגמי המקרא מראשיתה של הנצרות עד הירונימוס מצטט גדליה מלה במלה את דברי הסופר הפרנסיסקאני "אנטו דגויוורה" (Antonio de Guevara) מחיבורו Literas aureas⁽³³⁾, עזריה שהכיר את דבריו של גיווארה, שאב הימנו ידיעות על עקילס הגר⁽³⁴⁾.

ד. בתאור כח האיסיים שניהם עושים שמוש בדברי אבסיביוס המביא קטע מחיבורו של פילון Apologia pro Judaeis⁽³⁵⁾. עזריה איננו מזכיר שמקור הדברים בחיבורו של פילון, בעוד שגדליה מציין זאת במפורש, ואף מזכיר את שם החיבור.

שה"ק

מאור עיניים

וראיתי בספר אפולוגייטו שחבר	וכן לאיבסיביאו הקיסרי הנצרי בשמיני
פילון היהודי בספר פריפרציאוני	מהכנתו פרק ד' שכתבו עליהם את הדברים
דאיזיביאו, וכן בספר אכילת בשר	האלה האיסיא (אשר באור זה התאר בלשון
שחבר פרופיריאו ⁽³⁶⁾ שקרוב לדור	יון לאיבסיביאו קדושים ולידידיה רופאי
הזה היה נמצא כח א' של פרושים	הנפש) היו בין כלם כארבעת אלפים מערי
אשר היו כמו סך ד' אלפים שיצאו	היונים, אשר למטרופולין אליהם היתה
מערי יהודה והניחו נשיהם ובניהם	אלכסנדריאה של מצרים כלם אנשים אשר
ועסקיהם ונתנו כל לבבם אל	נסוגו מחיי עולם התמורה ונועדו ללמוד
הפרישות, שלכן נקראו פרושים	וללמד ולעבוד את האלהים בבתים מיוחדים
ובלשון יון איסיאי שר"ל קדושים	אליהם חוץ לערים. נבדלים מרגשת ההמון
והיו עושים כל המלאכות ביניהם	ובפרט בתחום אלכסנדריאה הנזכרת, וכל

שה"ק

ומשרתים זה לזה וכל מיני
ריוחות ואסיפו' מהשדה היו
מפקידים ביד גזבר כללי נאמן
אצליהם, והכל היה הפקר אצליהם
מאכל ומשתה והזנת חולים וקבורת
מתים וכלם כמו שבת אחים גם יחד.
ולא היה ביניהם כלי זין ותמיד
היו לומדים תורה ודורשים בשבתות
וי"ט והיו חסידים גדולים בלי
נשיאת אשה (קג, ב - קד, א).

מאור עיניים

הסדרים אשר תחזינה עינינו כיום בכתות
האחים הנמצאים בין הנצרים בכל חלקי תקון
קבוצם המה שמרו אותם באופן שתעמוד ותתפלל
כי אלה יצאו אל אחיהם, ומהם למדו. אין
אומר בינותם שלי ושלך כי הכל כאשר לכל
תפיסת הבית, ולא נכר שוע לפני דל בלבושו
ופת בגו. כי כלם מתנהגים בסגנון אחד על
פי זקן המנהל אותם, ומשכימים ומעריבים
על הלמודים והתפלות בשירים שקולים. אם
חבור זולתם מן הקדמונים או מעשה ידיהם רצוי
לנבוני הלחש, וכמו כן היו נשמרים מאשה
באמרם שהיא מצודים וחרמים לתאוות (37).

מתוך השואה לסכסס המקורי נראה ששניהם הוסיפו ידיעות ממקורות אחרים כפי
שכבר רומזים על זאת שניהם.

גדליה מנסה לעתים לחקות אף את דרך כתיבתו של עזריה, היינו שיטת הדיון
המעמיק והמקיף על נושא מסוים חוץ כדי השוואת הפרטים ממקורות רבים ככל שניתן.
אולם הוא עושה זאת ללא הצלחה מרובה, אינו מקפיד על ההדגשים שביסוד דבריו
עזריה ואינו יורד לסוף דעתו, ולעתים אף מתמצת את דבריו יתר על המדה. ללא ספק
הושפע גדליה גם ממגמותיו של עזריה בגבוש הרעיון של יחוד עם ישראל (38), כפי
שעוד נראה להלן.

עניינים כרונולוגיים שנמצאים במדה מועטת שאב גדליה מספר הקבלה להראב"ד (39).
מיוחסין (40) ומסדר עולם זוטא. מזה האחרון נטל גדליה את שנת חרבן הבית השני.

החרבן שהיה כמו שנת ג' אלפים ותתכח לבריאה שהיא ת"כ לבנין בית שני
וק"פ לראשית מלכות הקיסרים ברומה וכ"ג למלכות אגריפס (כז, א, קז, ב).
זהו החשוב הכרונולוגי המקובל היינו שנת 68 לספירה (41).

המנין למלכות אגריפס, כנראה לקח גדליה מן היוחסין, אולם הוא לא ירד
ליסוד דבריו: "וימלך תחתיו אחרי אנטיפטרוס בנו של הורדוס אגריפס השני בנו
ד' שנה, ובשנת כ' שנה לזה אגריפס... נחרב המקדש" (42). גדליה כנראה סבור

היה שארבעת השנים הראשונות שמלך אגריפס אינן נכללות בעשרים השנים שמציין יוחסין לאחר מכן.

ג. תקופת האמוראים

עיקר מקורותיו של גדליה לתקופה זו הם הספרות התלמודית והמדרשית,

גדליה נעזר לעתים גם בפרשנות התלמודית של רש"י ובעלי התוספות, מביא הוא דברים מיוחסין ואף מציין בשם פעמים⁽¹⁾, מן הראב"ד שממנו נטל גם את הציונים הכרונולוגיים. אף כי גדליה מזכיר את "אגרת רב שרירא גאון" כאחד ממקורותיו⁽²⁾, נראה שהוא לא עשה בה שמוש כלל ועיקר, לא בתקופת האמוראים, ואף לא בתקופות המאוחרות, אמנם במקום אחד מזכיר גדליה את האגרת, כמקור לדבריו

וכתב רב שרירא שאחרי מותו גזרה מלכו³ פרס שמדות על ישראל שנת קלד
(לה, א)

אולם אין ספק בדבר שאף דברים אלו נטל מן הראב"ד, שכן התאריך הנקוב באגרת המספרת על מאורע זה הוא תשפ"א [לשטרות]⁽³⁾, היינו שנת ד' אלפים רכ"ט, ואילו בדברי הראב"ד באחד הנוסחים, אכן מצוי הפרס דקל"ד⁽⁴⁾.

במקום אחד אין אנו מוצאים התאמה כרונולוגית בין דברי גדליה לדברי

הראב"ד. גדליה מציין ששמואל נפטר ב"שנת ד' אלפים לבריאה" (לד, א), ואילו בספר הקבלה קוראים אנו: "שנת ד' אלפים י"ח"⁽⁵⁾. את פרס השנה המצוין ע"י גדליה, מוצאים אנו גם בכרוניקה אחרת בקצור זכר צדיק לרב יוסף בן צדיק⁽⁶⁾.

"נפטרו רב ושמואל ובר כפרה שנת ד' אלפים". זה האחרון עשה אף הוא שמוש

כרונולוגי בדברי הראב"ד, אולם משום מה פה סטה מדבריו. כבר העלינו השערה במקום אחר שכנראה גדליה הכיר את חיבורו של יוסף בן צדיק⁽⁷⁾, ולא מן הנמנע שאף פה הוא עשה שמוש בדברי זה האחרון. אולם נשאלת השאלה מה ראה גדליה לא לקבל פה את דברי הראב"ד ולהעדיף נוסח אחר.

גדליה מביא ידיעות מספר כריתות לר"ש משון מקינון⁽⁸⁾. במקום אחר

מביא גדליה ידיעה נוספת מ"קונטרס ישן" אודות ראש הגולה מר זוטרא השני שעלה לארץ ישראל⁽⁹⁾. תאור דומה מוצאים אנו גם בסדר עולם זוטא⁽¹⁰⁾:

שה"ק

סדר עולם זוטא

ראיתי כתוב בקונטרס ישן כי
בשנת ד' אלפים רפ"ד מר זוטרא
בן מר זוטרא מזרע דוד המלך נעשה
ראש הסנהדרין בארץ ישראל ואחריו
היו ששה דורות שלא נודע שנותיהם
(לו, א).

ומר זוטרא בר מר זוטרא ריש גלותא סליק ליה
לא"י ועיילוה בריש פירקיה, ובשנת ד' מאות
ונ"ב שנה לחרבן הבית היא שנת ארבעת אלפים
ומאתים ושמונים לבריאת עולם עלה לארץ ישראל
והיה ראש הסנהדרין (11).

יש להניח שדברי ה"קונטרס ישן" יסודם בסדר עולם זוטא, אף כי אין התאמה
בציון הכרונולוגי, ושמא באחד הנוסחים של סדר עולם זוטא היתה גירסה שונה לציון
הזמן.

ד. תקופת הסבוראים והגאונים

עיקר דבריו של גדליה בשתי תקופות אלו, לקוחים מספר הקבלה להראב"ד,
המונה בשתי רשימות את הסבוראים והאמוראים לפי סדר הדורות. גדליה מוטר שתי
רשימות מקוצרות, זו האחרונה של הגאונים נשתבשה למדי. מוצאים אנו בה שהוא דלג
על אישים, ולעתים אף שגה בהתאמת הציון הכרונולוגי לאיש הנכון. פה ושם הוסיף
הוא ידיעות ממקורות אחרים. דרך משל בדבריו על "רב יהודה שהיה סגינהור"
מוסיף הוא ועם כל זה חבר ספר הלכות גדולות כדאיתא במרדכי פ' אלו מגלחין"
(לו, ב) (1). במקום אחר על רב סעדיה גאון מוסיף הוא:

וראיתי בספר האמונות שחבר רבי שם טוב שנראה לו שזה רבינו סעדיה
מרחיק אמונת הגלגול (לח, א).

כך גם בדבריו על רב שרירא גאון מוסיף הוא:
שהיה ר"י [ראש ישיבה] במקום נקרא פרוז שבור בגבול נהרדעא אצל בבל,
שהיו בה כמו צ' אלף יהודים (לז, ב)

אינפורמציה נוספת זו שאב גדליה ממאור עיניים (2) שראה באחד מכתבי היד של
אגרת רב שרירא גאון שנכתבה "כמדינתא דפרוז שבור" (3). גדליה אף מוסיף ממקור
בלתי ידוע שהוא

מת בשנת כמו ד' אלפים תש"פ (שם), היינו שנת 1020, שנת פטירתו אינה
ידועה, לפי מקור אחד הוא נפטר בשנת [אלף] שי"ז [לשטרות] היינו שנת 1006 (4).
דברי גדליה בענין זה רחוקים מן המציאות, שכן בהיותו בגיל מופלג קרוב ל-100